

ровско језеро отицало је у овај залив отоком, која се усецала. Терасе ове фазе (125—110 м.) добро су очуване у чвршћим стенама дуж јужног обода обеју котлина, затим у Нериној сутесци код села Лесковице, и у Дунавској Клисури код Базјаша, док их у мекшим језерским седиментима на северном ободу котлина нема, или су врло слабо очуване.

За данашњи рељеф од значаја су велике висине до којих допиру неогени језерски седименти. Како они достижу до апсолутних висина од 300 м., то су у њима створене језерозине. Због ове висине седимената дошло је до епигенетског усецања Дунава између Локве и Горице и таквог истог усецања Нере од Саске до Кусића.

Часлав Стојадиновић.

ПРИВРЕДНИ ЖИВОТ КРУШЕВЦА

У привредном животу Крушевца могу се издвојити три периоде.

Прва периода обухвата турско доба и траје до 1833. год., до године када је овај крај ослобођен од Турака. У то доба становништво се бави трговином и земљорадњом, али су нарочито развијени занати. Они су подешени тадањем начину живота. Најразвијенији су били: кожухарски, опанчарски, нануларски, терзијски, поткивачки, кујунџиски и асурџиски. И ножарски и ковачки били су напредни. Ковачи су израђивали раонике, секире, мотике, будаке, ексере, ножеве и бритве, и радили највише за потребе сељака. Како у то доба није било ни добрих путева, то је трговина била незнатна. У Крушевцу су се држали вашари, на којима су се снабдевали околни крајеви.

Друга периода у привредном животу Крушевца почиње 1833. год., са ослобођењем, и траје све до 1909. год., до грађења железнице. Занати који су били прилагођени старом балканском начину живота сада пропадају. Неки занати, који израђују потребе сељака, повлаче се на села, као ковачи; остали се одржавају. У овој другој периоди Крушевац показује јачи напредак. Развила се земљорадња у околини, и јавила увозна и извозна трговина. Увозе се фабрикати, колонијални производи, а извозе стока, сточни производи и воће. Цео увоз и извоз иде преко Сталаћа. Крушевац се развија у привредни центар, и на њега су упућена многа села и варошице. У овој периоди почиње се јављати и индустрија. Из примитивног мумџиског заната настаје фабрика сапуна, основана још 1839. год. Она је најпре радила са пепелом и цеђем, и производила само „пераћи сапун“. Доцније се све више усавршава и развија. Године 1890. оснива се у Обилићеву, близу Крушевца, барутана. Она се овде подигла стога што је Крушевац био скоро саобраћајни центар предкумановске Србије.

Трећа периода у привредном животу Крушевца настаје са отварањем железничке пруге 1909. год. и траје до данас. Железничка пруга од Сталаћа до Крушевца, ради лакше везе са барутаном у Обилићеву, саграђена је у нормалном колосеку. А пруга од Крушевца до Ужица грађена је уским колосеком због тога, што је био неразвијенији привредни живот крајева кроз које је она пролазила, и што се мислило на спајање са железницом уског колосека у Босни. Тако је овом пругом везан наш Исток са нашим Западом, Дунав са Јадранским Морем.

Пролазак пруге кроз Крушевац био је од великог вначаја за његов привредни живот. Од тада почиње Крушевац јако напредовати. Али у

то исто време почињу се развијати и околне варошице: Трстеник, Брус, Александровац, Ражањ и Варварин; оне постају привредни центри за своје околине, и у њих се слива привредни живот околних села; оне се развијају на рачун Крушевца.

Иако је крушевачко занаство тучено с једне стране индустријским производима, а с друге конкуренцијом околних варошица, оно се ипак одржава, и у Крушевцу су заступљени сви занати у којима се израђују производи за потребе сељака, па и варошана. Већим делом занати раде за сељаке као: ковачи, колари, качари, абаџије, ужари и т. д. Ужарски занат је развијен због конопље, која се у околини производи, грнчарски због крушевачке иловаче, а каменорезачки због тога што у околини има камена, у Жељину гранита, у Врњачкој Бањи мрамора и т. д. Столарски је занат напредан због богатства околине у дрвеној грађи.

Отварањем пруге почела се и трговина јаче развијати, и увозна и извозна. Увозе се колонијални и индустријски производи, тканине, гвоздени предмети, стакло, порцулан и т. д., а извозе се стока и сточарски производи (испод Копаоника и Јастребца), угојене свиње и говеда, воће, ракија и вино, и дрво за гориво и грађу. Трговина на велико је у рукама Београда, јер околне варошице могу да тргују непосредно са Београдом.

Од отварања пруге и индустрија почиње јаче да напредује, док је дотада била у зачетку. Индустрија већином прерађује дрво из околине. Стругара има неколико у околини Крушевца. Стругара у Брусу добија грађу из Копаоника, стругара у Александровцу из Жељина, а стругаре у Бистрици и Обилићеву добијају дрво из Јастребца. Све ове стругаре имају стоваришта у Крушевцу; прерађено дрво одавде се железницом извози, и иде највише у Италију, Шпанију, Египат и Француску. Млинарска индустрија је заступљена великим парним млином у самом Крушевцу. У њему се производи просечно на дан по 30000 кгр. брашна. Жито се добија са крушевачке пијаце, и из смедеревског округа, из Смедерева и Паланке. Брашно се продаје у Крушевцу, а извози и у друга места наше државе. Како се у Крушевцу састају пруге и нормалног и уског колосека, то је у њему подигнута фабрика вагона. За сада се у њој оправљају вагони и локомативе. Она је донела доста живости Крушевцу, јер има око 600 радника и 60 чиновника. Поменута фабрика сапуна у најновије доба тако је напредовала, да данас производи дневно око 20.000 кгр. сапуна. Сировине добија са стране и из наше државе. Ова фабрика је најважнији објект који су економски живот и економска снага Крушевца створили. У томе предузећу има запослених радника и чиновника око 200.

За економски живот Крушевца је од значаја субота, када се држи недељна пијаца. Тога дана су пазари у трговинама и занатлијским радњама већи него осталих дана. Некима од ових радњи субота је једини пазарни дан. Извозници стоке и сточарских производа, па и вина и ракије, снабдевају се такође тога дана.

Крушевац је жива варош. Он се развија спорије али у толико сигурније, и његове се привредне прилике све више сређују. Он не спада у ред вароши које се с муком одржавају. То се види и по његовом изграђивању, које јако напредује, и по факту да број његовог становништва стално расте. Економски напредак Крушевца је несумњив.

Мара Миленковић.